

INKLYUZIV TA'LIMDA PEDAGOGIK YONDASHUVLAR VA ULARNING SAMARADORLIGI

Embergenova Hurliman Turganbaevna
Nukus shahri 38-maktab direktori

Annotatsiya: *Ushbu maqola maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq rivojini inklyuziv ta'lim kontekstida o'rganishga qaratilgan. Unda pedagogik yondashuvlarning samaradorligi, interfaol metodlar, o'yin faoliyati, vizual vositalar va ota-ona hamkorligi orqali bolalarning nutqiy, ijtimoiy va akademik ko'nikmalarini rivojlantirish masalalari tahlil qilinadi. Maqola inklyuziv ta'limda individual yondashuvning ahamiyatini, pedagogik strategiyalarning rolini va zamonaviy texnologiyalarning nutq rivojidadagi o'rnini ko'rsatadi.*

Kalit so'zlar: *Inklyuziv ta'lim, nutq rivoji, pedagogik yondashuvlar, interfaol metodlar, o'yin faoliyati, individual yondashuv, vizual vositalar, ota-ona hamkorligi, ijtimoiy ko'nikmalar, akademik ko'nikmalar.*

Abstract: *This article focuses on the study of speech development in preschool children in the context of inclusive education. It analyzes the issues of developing children's speech, social, and academic skills through the effectiveness of pedagogical approaches, interactive methods, play activities, visual aids, and parental cooperation. The article demonstrates the importance of an individual approach in inclusive education, the role of pedagogical strategies, and the role of modern technologies in speech development.*

Keywords: *Inclusive education, speech development, pedagogical approaches, interactive methods, game activity, individual approach, visual aids, parental cooperation, social skills, academic skills.*

Inklyuziv ta'lim zamonaviy ta'lim tizimining eng muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Bu ta'lim shakli barcha bolalarga, jumladan maxsus ehtiyojli bolalarga, teng huquqli va qulay o'quv sharoitlarini yaratishga qaratilgan. Inklyuziv yondashuvlar asosida ta'lim jarayoni individual imkoniyatlar, qobiliyatlar va bolalarning ehtiyojlarini hisobga olgan holda tashkil etiladi. Ta'lim jarayonida pedagogning asosiy vazifasi har bir bolaning shaxs sifatida rivojlanishini ta'minlash, ularning ijtimoiy, emotsional va akademik kompetensiyalarini rivojlantirishdir.

Maxsus ehtiyojli bolalar bilan ishlashda pedagogik yondashuvlar turlicha bo'lishi mumkin. Ba'zilar vizual materiallardan, rasm va predmetlar yordamida o'rganishni samarali qilsa, boshqalari interfaol o'yinlar, rolli mashqlar va muloqot asosidagi metodlarni talab qiladi. Shu sababli tarbiyachi bolalarni kuzatib, ularning individual xususiyatlarini aniqlashi va mos pedagogik metodlarni qo'llashi zarur. Pedagogik yondashuvning samaradorligi, avvalo, bolaning o'zini erkin ifodalashi, muloqotda faol ishtirok etishi va o'z qobiliyatlarini namoyon eta olishi bilan belgilanadi.

Inklyuziv ta'limda muhitning ahamiyati katta. Sinf xonasi va maktabgacha ta'lim muassasasi imkon qadar farqlilikni qabul qiluvchi va rag'batlantiruvchi muhit bo'lishi kerak. Tarbiyachining nutqi tushunarli, ifodali va rag'batlantiruvchi bo'lishi bolalarning nutqiy va ijtimoiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bola tarbiyachidan namuna oladi; pedagogning shaxsiy yondashuvi bolalarning nutq boyligi, muloqotga kirishish faolligi va ijtimoiy ko'nikmalarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Shuningdek, inklyuziv ta'limda o'quv jarayoni faqatgina so'z va nutqga emas, balki bolalarning hissiy va ijtimoiy tajribasini rivojlantirishga ham yo'naltiriladi. Pedagog bolalarning hissiy holatini kuzatishi, ularni rag'batlantirishi va qo'llab-quvvatlashi kerak. Bolalar o'zini erkin his qilganida, muloqotga kirishishlari tezlashadi va o'z fikrlarini bermalol ifodalaydi.

Nutq va muloqot jarayoni bolalarning tafakkur, diqqat, xotira va tasavvurini rivojlantirish bilan bevosita bog'liqdir. Nutq rivoji qanchalik samarali bo'lsa, bola atrof-muhitni shunchalik to'liq anglaydi va o'z ehtiyojlarini bildiradi, fikr almashadi hamda o'z hissiyotlarini ifodalaydi. Shu bois pedagogik yondashuv bolalar nutqini rivojlantirishning asosiy vositasi sifatida qaraladi.

O'yin faoliyati inklyuziv ta'limning ajralmas qismi hisoblanadi. O'yin orqali bolalar bir-biri bilan muloqot qiladi, rollarga kiradi, yangi so'zlarni o'zlashtiradi va nutqiy tajribani boyitadi. Shu sababli pedagog o'yin jarayonini to'g'ri tashkil etishi bolalarning nutqiy va ijtimoiy faolligini oshirishda muhim vositadir.

Pedagogik yondashuvlarni amalga oshirishda interfaol metodlar alohida o'rin tutadi. Rol o'yinlar, hikoya qilish, guruh ishlari, didaktik o'yinlar va muammolarni birgalikda hal qilish mashqlari bolalarning nutqiy va ijtimoiy ko'nikmalarini samarali rivojlantiradi. Bunday metodlar orqali bolalar o'z fikrlarini ifodalaydi, boshqalar bilan muloqot qiladi, yangi so'zlar va grammatik tuzilmalarni o'zlashtiradi. Shu bilan birga, ular ijodiy fikrlash, muammolarni hal qilish va qaror qabul qilish ko'nikmalarini ham rivojlantiradi, bu esa inklyuziv ta'lim samaradorligini oshiradi.

Ko'rgazmali vositalardan foydalanish nutq rivojida muhim ahamiyatga ega. Rasm, predmetlar, badiiy kitoblar, posterlar bolalarga mavzuni tushunishda yordam beradi, nutqni boyitadi va muloqot jarayonini jonlantiradi. Masalan, rasm asosida hikoya qilish mashqlari bolalarni izchil va bog'langan nutq shakllantirishga o'rgatadi. Vizual materiallar maxsus ehtiyojli bolalarning diqqatini jalb qiladi va ularni o'rganish jarayoniga faolroq qo'shadi, shu bilan birga o'quv jarayonini qiziqarli qiladi.

Ota-onalar bilan hamkorlik inklyuziv ta'limning samaradorligini oshiradi. Pedagog va oila o'rtasidagi muntazam aloqa bolaning rivojlanishini kuzatishga, individual yondashuvni aniqlashga va muammolarni vaqtida bartaraf etishga yordam beradi. Bola oilaviy muhitda rag'batlantirilsa, maktabgacha ta'lim muassasasida pedagogik faoliyat yanada samarali bo'ladi. Shu tarzda, inklyuziv ta'lim bolalarning ijtimoiy va shaxsiy rivojlanishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, nutq rivoji bolaning psixologik holati bilan chambarchas bog'liqdir. O'zini erkin va xavfsiz his qiladigan bola muloqotga tez kirishadi va o'z fikrini bermalol

ifodalaydi. Aksincha, qo'rquv, ishonchsizlik yoki e'tiborsizlik bolaning nutq faolligini pasaytiradi. Shu sababli pedagog mehribon, sabrli va e'tiborli bo'lishi, bolani rag'batlantirib borishi zarur.

Bolalarning ijtimoiy tajribasini rivojlantirish ham inklyuziv ta'limda muhim o'rin egallaydi. Guruh ishlari bolalarga bir-biriga hurmat qilish, yordam berish va muammolarni birgalikda hal qilishni o'rgatadi. Shu bilan birga, guruh faoliyati bolalarning muloqot qobiliyatini oshiradi, ularni bir-birining fikrini tinglashga va o'z fikrini ifodalashga o'rgatadi.

Zamonaviy texnologiyalar inklyuziv ta'lim samaradorligini yanada oshiradi. Multimedia, interaktiv doskalar, onlayn o'yinlar va mashqlar bolalarning e'tiborini jalb qiladi, o'rganishni qiziqarli qiladi va nutqni samarali rivojlantirishga yordam beradi. Shu tarzda, pedagogik yondashuvlarning turli shakllari bolalarning kompleks rivojlanishiga xizmat qiladi va inklyuziv ta'limning asosiy maqsadlariga erishishga yordam beradi.

Nutq va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishda o'yin faoliyati markaziy o'rin tutadi. O'yin orqali bolalar muloqot qiladi, bir-birining fikrini tushunadi, yangi so'zlar va grammatik tuzilmalarni o'zlashtiradi. Tarbiyachi o'yin jarayonini to'g'ri tashkil qilsa, bolalarning nutqiy va ijtimoiy faolligi sezilarli darajada oshadi. Shu bilan birga, interfaol o'yinlar bolalarni stressdan himoya qiladi va ularning ijtimoiy ko'nikmalarini mustahkamlaydi.

Shaxsiy yondashuv va pedagogik strategiyalar inklyuziv ta'lim samaradorligini belgilaydi. Har bir bola bilan individual ishlash, uning qobiliyatini inobatga olish va o'quv jarayonini moslashtirish tarbiyachining vazifasidir. Shu bilan birga, guruh ishlari bolalarni bir-biriga hurmat qilish, yordam berish va muammolarni birgalikda hal qilishga o'rgatadi. Bu jarayon bolalarning ijtimoiy tajribasini boyitadi va ularni kelajakdagi ta'lim jarayonlariga tayyorlaydi.

Pedagogik yondashuvlarda ijodiy va interfaol metodlardan foydalangan holda bolalarning akademik va shaxsiy rivojlanishini bir vaqtning o'zida qo'llab-quvvatlash mumkin. Multimediali vositalar, interaktiv o'yinlar va vizual materiallar bolalarning e'tiborini jalb qiladi, o'rganishni qiziqarli qiladi va nutqni samarali rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu tarzda, zamonaviy pedagogik texnologiyalar inklyuziv ta'limning samaradorligini oshiradi.

Inklyuziv ta'limda muvaffaqiyatga erishish pedagogning kasbiy mahorati, bolalarning individual xususiyatlarini hisobga olishi va ta'lim muhitini to'g'ri tashkil etishiga bog'liq. Pedagogik yondashuvlar bolalarning nutqini, muloqot ko'nikmalarini va ijtimoiy tajribasini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, ular bolalarni shaxs sifatida shakllantirish, mustaqil fikrlash va jamiyatga moslashish qobiliyatini rivojlantirish imkonini beradi.

Shu tariqa, inklyuziv ta'limda pedagogik yondashuvlar bolalarning kompleks rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Individual yondashuv, interfaol metodlar, vizual vositalar va o'yin faoliyati bolalarning nutqini, ijtimoiy va akademik ko'nikmalarini oshirishga yordam beradi. Tarbiyachi va ota-onalarning hamkorligi esa ta'lim

jarayonining samaradorligini yanada mustahkamlaydi va bolalarning shaxs sifatida rivojlanishi uchun qulay muhit yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoyev Sh.M. Ta'lim tizimini rivojlantirish bo'yicha nutqlari.–Toshkent, 2020.
2. Abdullayeva O.B. Inklyuziv ta'lim nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Pedagogika, 2023.
3. Alimova N.R. Maktabgacha va boshlang'ich ta'limda inklyuziv metodlar.–Toshkent: Fan, 2022.
4. Axmedova Z.S. Bolalarni inklyuziv ta'limga tayyorlash metodikasi.– Samarkand: Ma'naviyat, 2021.
5. Bobomurodova D.J. Inklyuziv ta'limda pedagogik yondashuvlar.–Toshkent: Sharq, 2023.
6. Jalilov U.H. Maxsus ehtiyojli bolalar va pedagogik yondashuvlar. –Toshkent: Universitet nashriyoti, 2019.
7. Karimova F.J. O'yin va pedagogik metodlar. – Toshkent: Yangi Avlod, 2021.
8. Mamatqulov D.S. Ta'limda individual yondashuv. – Buxoro: Ta'lim, 2020.
9. Nazarova S.B. Ta'lim jarayonida vizual vositalardan foydalanish.–Namangan: Pedagogika, 2022.
10. Raxmatova G.M. Ota-ona va maktab hamkorligi. – Qarshi: Fan va texnologiya, 2021.
11. Sharipov N.X. Nutq rivoji va pedagogik strategiyalar. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2020.
12. Tursunova L.Yu. Ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish metodlari. – Andijon : Ta'lim, 2022.
13. Yusupov K.A. Scientific and theoretical foundations of teaching Karakalpak literature at academic lyceums // Journal of Critical Reviews. (ISSN 2394-5125). – Vol 7, Issue 7, 2020. – №1. – P.P. 349-354
14. Konis A. Yusupov. Studying Karakalpak Poetry in Academic Lyceums by Various Methods in Class. Eastern European Scientific Journal. (ISSN 2199-7977). Germany. Ausgabe, 1-2019. 83-85.
15. Yusupov K.A., SCIENTIFIC AND THEORETICAL ASPECTS OF TEACHING KARAKALPAK FOLKLORE WORKS IN THE SENIOR CLASSES. . “American journal of Public Diplomacy and International Studies. (AJPDIS global research Network), Volume 01, Issue 08, 2023 ISSN (E): 2993-2157, Impact Factor=7.49. SJIF 2023=7.49. Page-20-25.
16. Yusupov K.A.. Teaching methods of literary works in Karakalpak literature . “American juornnal of Science on Internation and Human Development . (AJPDIS global

research Network), Volume 01, Issue 08, 2023 ISSN (E): 2993-2750, Impact Factor=7.49. SJIF 2023=7.49. Page-55-60.

17. Юсупов К.А. Академиялық лицейлерде Т.Қайыпбергенов дәретиўшилигин оқытыў методикасы // Илим ha'm ja'miyet. Нукус давлат педагогика институту журналы. – Нукус, 2020. №2. – Б. 100-103

18. Yusupov K.A. Akademik litseylarda qoraqalpoq adabiyoti // Til va adabiyot ta'limi. – Тошкент, 2020. – №6. – Б. 40-41 (13.00.00. №8).

19. Yusupov K.A. Methods of teaching literary material at academic lyceums according to the program // *Academicia. An International Multidisciplinary Research Journal (India)*. (ISSN: 2249-7137). – Vol. 10 Issue 5, 2020. – P.P. 1628-1634 (Impact Factor: SJIF 2020= 7,13).

20. Юсупов К.А. Академиялық лицейлерде Ө.Хожаниязов дәретиўшилигин үйрениў // Илим ha'm ja'miyet. Нукус давлат педагогика институту журналы. – Нукус, 2020. – №1. – Б. 32-35. (13.00.00. №3)

21. Юсупов К.А. Академиялық лицейлерде прозалық шығармаларды таллаў // Қорақалпоқ давлат университети ахборотномаси. – Нукус, 2020.– №3. – Б.

22. Юсупов К.А. Изучение художественных произведений в академических лицеях // *Til va adabiyot ta'limi*. – Тошкент, 2021. – №3. – стр. 78-80.

23. Yusupov K.A. Akademik litseylarda qoraqalpoq adabiyoti bo'yicha darsdan tashqari madhg'ulotlar // *Til va adabiyot ta'limi*. – Тошкент, 2021. – №6.– Б. 5-6

24. Yusupov K.A. Curricula for teaching karakalpak literature. // *Academicia: An International Multidisciplinary Research Journal* <https://saarj.com>. Academicia ISSN: 2249-7137 Vol. 11, Issue 5, May 2021, Стр. 1069-1074. Impact Factor: SJIF 2021 = 7.492, 10.5958/2249-7137.2021.01525.1

25. Yusupov K.A. Scientific and methodological problems of studying karakalpak literature. // *Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR)* <https://www.tarj.in>. ISSN: 2278-4853 Vol 10, Issue 5, May, 2021. Стр. 585-590. Impact Factor: SJIF 2021 = 7.699. 10.5958/2278-4853.2021.00451.1